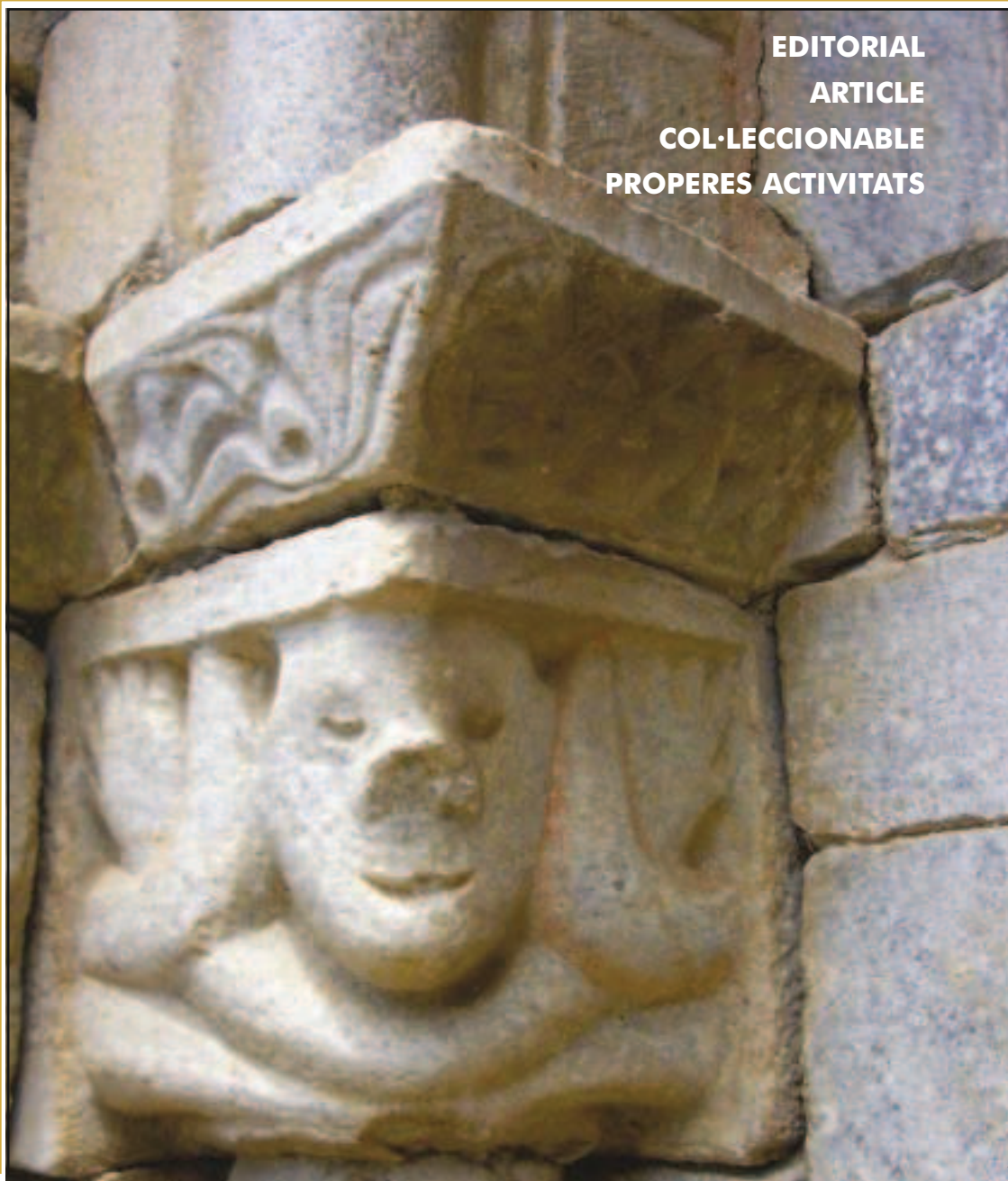

Número 142
Març-Abril
2006

el butlletí

AMICS DE L'ART ROMÀNIC DEL BAGES

EDITORIAL
ARTICLE
COL·LECCIONABLE
PROPERES ACTIVITATS

el butlletí

Edició:

AMICS DE L'ART ROMÀNIC
DEL BAGES

Baixada de la Seu, 3

08241 Manresa

Telèfon 93 873 16 06

Correu-e: aarb@manresa.org

WEB: <http://www.manresa.org/aarb>

Coordinació

Laura Sardans

Disseny i composició

Anna Martí

Consell Assessor

Joan Badia   Josep Llobet

Enric Castells   Mercè Matas

Francesc Gasol   Jaume Rius

Ester Llobet

Correcció

Jesús Sagués

Impressió

Sarrió

Dipòsit legal

B-3551984

Tiratge

425 exemplars

Ajuntament de Manresa

EDITORIAL

El dia 4 de novembre de l'any 1980 es creava, en un acte celebrat a la sala d'actes de la Caixa de Pensions de Manresa, la Delegació del Bages de l'entitat dels Amics de l'Art Romànic, secció de l'Institut d'Estudis Catalans, amb seu a Barcelona. Aquí considerem que va començar la nostra entitat dels AARB i uns anys després, concretament el dia 4 de novembre de l'any 1984, l'entitat agafava autonomia pròpia sense cap dependència, i es creava definitivament l'entitat tal i com la coneixem ara dels Amics de l'Art Romànic del Bages, en un acte que va tenir lloc a la sala d'actes de l'Ajuntament de Manresa.

Des de la primera data, que és quan considerem que realment va néixer la nostra entitat, ja han passat 25 anys i mig, han estat anys de molta feina però feta amb il·lusió, de moltes activitats, de moltes excursions, ... en definitiva de conèixer i difondre l'art, la història i la cultura romànica i també, per extensió, el món medieval.

Per tal de donar contingut a aquest important aniversari, s'ha creat la "Comissió dels 25 Anys", els integrants de la qual s'encarreguen durant tot l'any de preparar diverses activitats. En tot moment l'esmentada comissió compta amb el suport de la Junta Directiva actual dels AARB. Algunes activitats ja s'han dut a terme, d'altres, està previst de fer-ho durant tot l'any 2006. Una de les activitats previstes, que malauradament s'ha hagut d'ajornar per diversos motius, és l'excursió-trobada amb altres entitats dedicades al Romànic i afins a la nostra, com els Amics de l'Art Romànic de Sabadell, Barcelona, Berga, ...

Caldria que entre tots féssim el possible perquè aquesta trobada es pogués dur a terme un cop passades les vacances d'estiu, ja que seria un bon començament de Curs, i seria una bona oportunitat per conèixer les nostres inquietuds culturals historicoartístiques i poder-les compartir plegats.

La Junta

Durant l'època montserratina el monestir de Sant Benet experimentà una transformació del seu conjunt d'edificis i entorn més immediat. Es repararen i modernitzaren els edificis vells (l'església, el claustre, el campanar, els cellers, el refectori i la cuina, entre d'altres) i se'n construïren de nous: el palau abacial barroc, durant la primera meitat del segle XVII, i les cel·les monacals de migdia, durant els segles XVIII i XIX.

Els monjos benedictins del monestir de Sant Benet eren tots monjos professos de Montserrat. Pel que fa a la seva composició social procedien majoritàriament de classes benestants, però pel que fa a la seva naturalesa geogràfica eren monjos procedents dels territoris amb presència de monestirs de la Congregació de San Benito de Valladolid, de la qual formaven part Sant Benet de Bages i Montserrat. Prop de la meitat dels monjos montserratins eren naturals de Catalunya, mentre que l'altra meitat no ho eren, procedien de territoris del nord peninsular: Galícia, Astúries, Castella, La Rioja i Aragó, entre d'altres.

SANT BENET DE BAGES A L'ÈPOCA MONTSERRATINA (RESUM DE LA TESI DOCTORAL)

Francesc Serra

Més enllà de la dedicació benedictina a la litúrgia de les hores, l'espiritualitat del monestir de Sant Benet tenia una particularitat devocional: el culte a Sant Valentí màrtir. Des dels primers temps d'existència del monestir

es veneraven en la seva església les relíquies i el cristall d'un Sant Valentí màrtir de procedència desconeguda. A més de la veneració per la

mateixa comunitat, els vilatans dels termes de les rodalies del monestir també veneraven el cos de Sant Valentí, que era considerat el patró de tot el Pla de Bages.

El monestir de Sant Benet fou també durant la seva etapa montserratina un col·legi benedictí. Els monjos montserratins tingueren a Sant Benet de Bages un col·legi de Filosofia i Arts regit per un mestre de júniors, un lector i un passant. Fou aquest un dels molts col·legis de la Congregació que es dedicaven a formar culturalment i acadèmicament els monjos.

Pel que fa a les possessions territorials del monestir de Sant Benet de Bages, cal dir que

SANT BENET DE BAGES A L'ÈPOCA MONTSERRATINA

a l'època montserratina posseïa importants dominis territorials a la comarca del Bages, en molts casos a les rodalies del mateix monestir, que incloïen els termes de Navarcles, Vall dels Horts, Sant Fruitós de Bages, Rocafort, Sant Martí de Torroella, Santpedor, Sant Martí de Serraià i Maians, entre d'altres; a la Garrotxa, on posseïa els alous de les Preses, el Corb i Santa Margarida de Bianya; a l'Anoia, on posseïa el priorat de Santa Maria de Castellfollit de Riubregós i les seves possessions de Castellfollit, Malacara, Ferran i Calonge de Segarra; al Vallès, on posseïa alous a Gallifa i a Terrassa; i a d'altres punts de Catalunya.

A més de posseir dominis territorials sobre nombrosos llocs de la Catalunya central i d'arreu del país, el monestir també posseïa la jurisdicció territorial sobre els termes de la Baronia de Bages. Aquests, a mitjan segle XVIII eren Navarcles, Sant Fruitós de Bages, Les Preses, Rocafort, Sant Martí de Torroella, Maians i Vall dels Horts. El monestir posseïa la jurisdicció civil plena i la criminal baixa en tot aquest territori, és a dir, n'administrava el mixt imperi, amb la qual cosa no podia aplicar ni penes de mort ni mutilacions de membres, que pertocaven a la jurisdicció del mer

imperi, que la posseïen els veguers com a representants del Rei. Per tal d'administrar la justícia senyorial, el monestir es dotava de presons i costells als diferents termes de la Baronia. L'abat del monestir nomenava batlles i regidors en cadascun d'aquests termes, els quals es feien càrrec del govern i l'administració directa de la justícia.

A més de la jurisdicció baronial, el monestir de Sant Benet posseïa també la jurisdicció eclesiàstica sobre algunes parròquies de les seves rodalies. L'abat o vicari general del monestir tenia el dret de presentació de rectors en aquestes parròquies, sovint compartit amb els bisbes de les diòcesis corresponents, i feia visites pastorals per controlar que aquestes parròquies funcionessin correctament.

Durant els primers decennis del segle XIX i fins a 1835, Sant Benet de Bages visqué la seva etapa final com a monestir. La vida comunitària s'anà afèblint i els seus darrers estats de comptes eren negatius. El 29 de juliol de 1835 la comunitat benedictina abandonà definitivament el monestir de Sant Benet de Bages i el monestir quedava exclaustat i les seves possessions passaven a ser desamortitzades. L'exclaustació i la desamortització marcaven la fi de l'època montserratina a Sant Benet de Bages, però també representaven la fi definitiva de la vida monàstica.

GLOSSARI *

Aixovar Conjunt de peces personals -roba i armes- que fornien el cavaller.

Aletes (1) Mot d'origen francès *-ailettes-* que designa unes peces defensives, normalment quadrangulars, fetes de cuir o d'algun altre material resistent, que protegien les espatlles o els omòplats. Sovint eren embellides amb els senyals heràldics de qui les duia.

Arçó Fusta del davant o del darrera de la cella.

Armes i arnès de junyir Armes i armadures utilitzades sobretot en els torneigs.

Arnès Conjunt de peces defensives, llevat de l'escut, que protegien el guerrer o el cavall.

Arnès blanc Armadura de ferro rígid o d'acer polit, formada per diverses peces articulades i distribuïdes per tot el cos, de tal manera que el cavaller restava totalment protegit. Els pocs intersticis que deixaven les peces de l'arnès eren omplenes pels gossets (petits fragments de malla).

Assot o flagell d'armes (2) Arma ofensiva contundent consistent en una bola metàl·lica eriçada de punxes, unida al mànec mitjançant una cadena, cosa que permetia de volaiar-la convertint-la en una arma molt perillosa.

Asta Cos de fusta de la llança.

Atxa Arma semblant a una destrall, però que se'n diferencia per tenir tres elements que es poden destriar fàcilment: destrall, daga i martell.

Ausberg Túnica de malles o d'escates per a protegir el cos. Podia tenir mànigues i una mena de caputxa per cobrir el cap. Des de

començament del segle XI també s'anomenà *lloriga*, terme que més tard només s'aplicà a les defenses del cavall. Per bé que el mot *ausberg* es mantingué fins al segle XV, a partir del segle XIII fou substituït en part pel de *gonió* i durant el segle XIV s'anà imposant el de *cota de malles* o *de malla*.

Bacinet Casc que tendeix a la forma ovoide o cònica; descendeix pels costats fins a cobrir les orelles, la nuca i el coll. A la bordadura inferior hi ha una tira de cuir amb foradets per tal d'enfilar-hi les malles del capmall. Podia acoblar-s'hi una careta i recolzar-se en una bavera. Fou molt usat durant els segles XIV i XV.

Baldric Banda, normalment de cuir, per a aguantar l'espasa.

Banderola Bandera petita que es posa a l'extrem superior de l'asta d'una llança.

Barbuta Casc ovoïdal que cobria la nuca, el coll, les orelles i les galtes, de tal manera que l'obertura frontal adoptava la forma d'una T. També podia perllongar-se des del front formant un nasal; en aquest cas, prenia una forma molt semblant al casc corinti dels hoplites grecs. Molt utilitzada durant el segle XV.

Barrera Tela

Barreta Casc semblant a la celada.

Barruer Casc acampanat que cobria les orelles i les galtes mitjançant peces mòbils que s'ajuntaven sota la barba.

Bavera Peça que defensava la boca, la barba i el mentó.

L'ARNÈS DEL CAVAL·LER. SEGLES XII - XV

Beina Estoig per a protegir l'espasa, la daga, el punyal i altres armes.

Bicoquet Casc semblant al bacinet.

Bocal Reforç de la part superior de la beina de l'espasa.

Born *Lliça*

Braçal Cadascuna de les defenses dels braços.

Cabasset Casc semiesfèric, sense careta, de vegades combinat amb bavera.

Calces de malla Fragments independents de l'ausberg que protegien les cames.

Camp *Lliça*

Capell de ferro Casc d'ales amples i caigudes que protegia el cap, deixant totalment el rostre al descobert. El seu ús tingué una llarga durada (segles XII-XV).

Capell jubat Casquet de roba que es duia sota el casc de ferro per evitar el frec sobre el crani o l'escalfor produïda pel sol.

Capellina Casc semblant al capell de ferro.

Capmall Caputxa de malla independent de l'ausberg, semblant a una esclavina, que protegia el cap, part del rostre, el coll i la part superior del pit.

Careta Peça mòbil del casc que protegia el rostre. S'admet com a sinònim el mot visera.

Casc Peça metàl·lica o de cuir que cobria i protegia el cap. Es tracta d'un mot genèric que engloba totes les tipologies utilitzades d'aquesta magnífica defensa del cap.

Cassot Sobrevesta de tela lleugera.

Celada Casc semiesfèric que cobreix tot el cap i la nuca. Per la part del davant, de vegades, arriba arran dels ulls o una mica més

avall. En aquest cas, porta una obertura (vista) en forma d'esclatxa horitzontal. Pot dur una careta o visera mòbil i l'additament d'una bavera que no va fixada al casc. Fou força utilitzada durant el segle XV.

Cervellera Casc semiesfèric, molt freqüent durant el segle XIII, que arribava fins a mig front. S'hi podien dur senyals heràldics pintats directament sobre el ferro o en un folre.

Cimera Ornament que coronava l'elm consistent en tota mena de figures, fetes de materials lleugers, com el cartró, el pergamí, etc.

Cinyell *Corretja*

Coberta/es de defensa Proteccions de tela o de metall que duia el cavall.

Cofa, còfia Casquet de tela. També pot ser de cuir o de ferro.

Coll, collar Protecció del coll del cavall.

Coltell Arma curta de tall, entre una espasa i una daga. Fou molt utilitzada pels almogàvers.

Corretja Peça de cuir que cenyia el cos i de la qual penjaven les beines de l'espasa i de la daga.

Cota d'armes Túnica lleugera que es duia per damunt de l'arnès. Solia anar ornada amb senyals heràldics.

Cota de malles (o de malla) *Ausberg, gonió*

Daga Arma blanca més curta que l'espasa. Solia tenir dos talls.

Destral Arma de tall formada per una fulla acerada, normalment amb el tall curvilini, adaptada a un mànec, que podia ser de ferro o de fusta.

L'ARNÈS DEL CAVALLER SEGLES XII - XV

SIR ARCHIBALD DOUGLAS

Batalla de Halidon Hill (1333)

Romeo Models (Itàlia). Escultura de Gianni La Roca, pintada per Àlex Cortina

FRANCESC JUNYENT

EL CAVALLER, FIGURA REPRESENTATIVA DE L'EDAT MITJANA

La figura del cavaller, com a tal, sorgí a principis de l'època medieval, des del moment en què aparegué el combatent a cavall, el qual, per aquest fet, rebé el nom de cavaller en oposició al de peó, que era el soldat que lluitava a peu.

Inicialment qualsevol home que disposés d'un cavall i d'armament, en cas de conflicte, podia ser cridat temporalment pel senyor de la seva rodalia, per tal d'incorporar-se al seu exèrcit i prendre part en les accions de guerra. No obstant això, atesa la preparació que necessitaven els cavallers per combatre a cavall –saber dominar la muntura sostenint l'escut amb una mà i la llança amb l'altra no era pas gens fàcil–, aviat esdevingueren combatents professionals, lligats al seu senyor amb un contracte de fidelitat.

La fama dels cavallers, mitificada durant el Romanticisme, cresqué a l'ombra de l'orde de cavalleria, creat a l'Europa cristiana a inicis del segle XI. Es tractava d'una organització de caire paramilitar i militar pròpia de la noblesa i beneïda per l'Església. Per ingressar-hi, calia haver estat adobat cavaller, dignitat que s'assolia pel fet de tenir ascendència cavalleresca o bé per haver realitzat fets d'armes importants. La condició de ser noble, però, no s'implantà fins al segle XII, època en què el codi militar també ja havia estat millorat amb nous valors, com l'honor, la virtut, la lleialtat...

Ésser cavaller pressuposava acceptar una manera de viure condicionada per una sèrie de regles que constituïen l'ideal cavalleresc. Per tant, havia de servir i defensar l'Església,

el rei i el seu senyor, al mateix temps que havia de protegir els febles, les vídues i els orfes, sense deixar de ser mai lleial i cortès.

Esdevenir cavaller requeria un llarg aprenentatge. Efectivament, quan un noi pertanyent a la noblesa havia complert set anys i aspirava a ser cavaller, els seus pares l'enviaven al castell o al palau d'un altre noble per tal que rebés la instrucció adient. D'entrada havia de fer de patge, realitzant diferents serveis com ser patge de cambra, de copa, de llança... Mentre realitzava aquestes funcions aprenia bones maneres i s'iniciava tímidament en alguns exercicis d'armes, alhora que començava a muntar a cavall. De vegades i tot depenent de les circumstàncies, també podia aprendre a llegir i a escriure. En arribar a l'adolescència, era nomenat escuder. Ara la seva missió consistia a fer d'assistent d'un cavaller i a acompanyar-lo en els seus viatges, duent-li l'escut i la llança. Mentre era escuder, es perfeccionava en l'ús de les armes i aprenia a caçar. A partir dels vint-i-un anys, si estava prou preparat, ja podia ser armat cavaller.

La cerimònia mitjançant la qual un escuder accedia a l'orde de cavalleria era un autèntic ritu religiós. S'iniciava a la capella amb la vetlla d'armes i conclouïa a la sala principal, quan un altre cavaller –podia ésser fins i tot el rei– li colpejava lleugerament les espatlles amb la fulla de l'espasa. Aquest era el darrer cop d'espasa que el novell cavaller tolerava sense haver-lo de tornar. Després de la cerimònia, s'acostumaven a celebrar festes, acompanyades de torneigs, on el nou cavaller podia fer gala de la seva destresa.

L'ARNÈS DEL CAVALLER. SEGLES XII - XV

També qualsevol home d'armes, sense ser noble, podia ser adobat cavaller si realitzava alguna gesta memorable. En aquest cas, de vegades i sense cap ceremonial, rebia l'orde de cavalleria en el mateix camp de batalla.

En algunes festivitats, o bé per honorar algun prohò, els cavallers participaven en justes i torneigs, que no eren altra cosa que uns exercicis d'armes que els servia d'entrenament per a la guerra, alhora que els permetia de lluir-se davant les dames. Aquests espectacles perduraren fins ben entrat el segle XVI, època en què assoliren la seva màxima esplendor. D'entrada, aquests enfrontaments eren incruents, ja que els contrincants lluitaven amb armes de cortesia, és a dir, amb les puntes de la llança i de l'espasa totalment romes. Però, tot i així, de vegades, tenint en compte que no deixava de ser un esport arriscat, més d'un cavaller podia sortir-ne malparat i, fins i tot, resultar-ne mort. És ben conegut el cas del rei de França, Enric II, que morí a causa de les ferides produïdes en un torneig celebrat l'any 1559.

Uns altres combats cavallerescs, que no tenien res a veure amb les justes i torneigs, tret de les formes, eren els duels judicials mitjançant els quals es podien dirimir ofenses i litigis apel·lant el judici de Déu. En aquests casos, l'arbitratge diví era inapel·lable, ja que permetia que triomfés en la lliça el cavaller que posseïa la veritat i defensava una causa justa. Cal dir que aquesta mena de lluita cavalleresca només es donava en casos excepcionals, sobretot quan no hi havia proves ni testimonis del fet que havia originat la disputa, però, a la llarga, se'n féu un ús abusiu.

Cap a la fi de l'edat mitjana, relacionades amb els plets judicials, sorgiren noves formes de conteses: el deseiximent i la batalla a ultrança.

El primer cas consistia a fer públiques les ofenses alhora que es feia una declaració mútua de guerra oberta entre ambdós contendents, que solia desembocar sovint en guerres privades; en el segon cas, es produïa una lluita, davant un jutge, fins que un dels contrincants morís, es confessés vençut o admetés que no l'assistia la raó. Malgrat tot, de vegades, aquests combats no arribaven a celebrar-se, ja que els contendents solucionaven les seves diferències sense que haguessin d'entrar en lliça. Per celebrar aquests combats, calia que prèviament es fes pública una lletra de batalla en la qual el cavaller ofès desafiava a lluitar qui l'havia ultratjat.

Influenciats per les novel·les del cicle artúric, que encara es llegien durant els segles XIV i XV, una bona colla de cavallers pretenien imitar les gestes dels cavallers errants que anaven pel món a la recerca d'aventures per tal d'aconseguir renom i obtenir el favor i l'admiració de la dama a la qual s'havien consagrat. Per això, sempre que podien, entraven en lliça contra altres cavallers posant en pràctica el vot cavalleresc i els passos d'armes.

El vot cavalleresc es fonamentava en un jurament profà fet per un cavaller que es comprometia a dur un senyal –un braçalet, un mocador o qualsevol altre objecte– fins que un altre cavaller l'en deslliurés de portar-lo. Els passos d'armes, per la seva part, consistien a barrar el pas d'un camí, d'un pont, d'un gual..., de tal manera que el qui volia passar-hi havia d'acceptar un seguit de condicions proposades pel qui n'impedia el pas. Si no les acceptava, la llibertat de pas es dirimia amb un combat i tot resolt. La presència de jutges i notaris, que n'aixecaven acta del resultat, sublimaven aquests fets d'armes, alhora que donaven fama al vencedor.

L'ARNÈS DEL CAVALLER. SEGLES XII - XV

Els cavallers no sempre guerrejaven, ja que en els moments vagarosos també els plaïa moltíssim anar a caçar. Entre les diverses modalitats, adquirí molta importància la cetreria en la qual s'utilitzava un falcó per atrapar les preses. Aquest sistema de caça, lligat a la noblesa, tingué tanta acceptació que, fins i tot, se'n van escriure tractats. No podem oblidar, dins les pautes de conducta del cavaller, l'amor cortès, concretat en el respecte i l'admiració que professava a la seva dama, sovint d'una manera íntima i secreta. En aquest cas el cavaller s'obligava a estimar-la, a servir-la i a ser-li fidel. En definitiva, que esdevenia el seu campió i paladí.

Els fets protagonitzats pels cavallers formen un entreteixit on es barregen la llegenda i la història, la realitat i la fantasia. Amb tot, els seus actes palesen una manera de viure, farcida d'ideals, on l'honor, la veritat, la fidelitat i

la justícia n'eren els principals valors.

L'estament cavalleresc s'extingí amb l'aparició de la pólvora i la generalització de les armes de foc, ja que qualsevol persona, fins i tot un plebeu, podia descavalcar i ferir de mort el més coratjós cavaller disparant-li un sol tret.

Al tombant del segle XVI, els temps ja havien canviat i es respiraven aires nous. Si els tractats de cavalleria serviren per allisonar els cavallers i les novel·les de cavalleries per enaltir-los, també un altre llibre, *El Quixot*, escrit a principis d'aquest segle, serví per caricaturitzar-los en emular les gestes d'un cavaller errant fora del seu context històric. Aquest anacronisme, creat a propòsit, ens mostrava que les maneres cavalleresques ja eren formes caducades i que les gestes dels cavallers ja no impressionaven ningú. En definitiva, el cavaller medieval ja era història i llegenda.

HENRY PLANTAGENET,
DUC DE LANCASTER
Crécy 1346
Verlinden Productions (Bèlgica).
Figura pintada per Joan Andreu Palou

L'ARNÈS DEL CAVAL·LER. SEGLES XII - XV

Destrall Fulla tallant perpendicular al mànec de l'atxa. Solia tenir el tall curvilini.

Dobladura Peça de l'arnès col·locada sobre una altra per tal de reforçar-la.

Elm Casc. Atesa la seva tipologia cal distingir bàsicament el de forma cònica i punxeguda, que arribava fins a mig front, i el de bóta o tonell, anomenat també de barrilet, que cobria tota la testa. Aquest darrer duia dues obertures ben marcades a la zona dels ulls i unes altres, de més petites, situades al costat de la boca per tal de facilitar la respiració. Aquests foradets, normalment, s'obrien en forma de creu o dibuixant cercles concèntrics. El cònic perdurà fins al segle XIII, època en què fou substituït pel de tonell, tot i que només s'usava en el moment del combat.

Elmet Casc constituït per diverses peces de metall que, ben combinades i encaixades, protegien totalment el cap. Bàsicament constava d'una peça bàsica tendent a la forma esfèrica, a la qual s'afegien una careta o visera mòbil i una bavera. La careta es podia aixecar fàcilment i restava immòbil sobre el casc. La bavera també era mòbil i defensava la part inferior del rostre. Ambdues s'acobraven al casc amb frontisses o xarneres, o amb pivots. Tingué una gran acceptació, ja que fou usat des del segle XV al XVII.

Encobertats Revestiments de tela, de metall o de cuir per a protegir o embellir el cavall.

Escarpa Sabata de malles o de ferro.

Escut Arma defensiva que es duia al braç esquerre lligada amb corretges. A l'època medieval dominaven els de fusta recoberts amb cuir pintat; inicialment alguns foren embellits amb figures, transformades posteriorment en senyals heràldics.

Escut de tarja Escut de junyir. Mostrava una entalladura al cantó dret per a recolzar-hi la llança.

Espasa Arma constituïda bàsicament per una llarga fulla aguda i tallant, amb l'additament d'una empunyadura acabada amb un pom i protegida per un guardamà de dos braços.

Esperó Instrument de metall proveït d'una punxa o d'una rodeta estrellada utilitzada per estimular i guiar el cavall. Es col·locava al darrere del taló.

Estendard Bandera, penó o guió de forma quadrada, ornada amb símbols heràldics.

Exercici d'armes Fa referència a la pràctica de justes, torneigs, desafiaments...

Gambal Cadascuna de les corretges que sostenen els estreps.

Gipó *Jupó*

Gonfanó Estendard amb senyals propis utilitzat com a insígnia de guerra. Bandera que penja d'un pal travesser.

Gonió *Ausberg, cota de malles*

Gorgera, gorjal Component de l'arnès situat al voltant del coll.

Gropera Defensa de la gropa del cavall.

Gualdrapa Peça normalment de roba que es col·locava per sobre la gropa i el coll d'una muntura a manera d'abrigall, al mateix temps que servia d'ornament i de defensa.

Guaspa Peça que enfortia l'extrem inferior de la beina.

Junyir Justar.

Jaquès, Jaquè Túnica proveïda d'una certa

L'ARNÈS DEL CAVALLER. SEGLES XII - XV

consistència que es duia per damunt de la cota de malles. Normalment enconxada i embotida de llaunes o plaques de ferro, clavades amb claus, les cabotes dels quals exteriorment adquirien formes decoratives.

Jupó, gipó Túnica interior, sovint enconxada amb cotó, que es duia sota l'ausberg.

Justa Combat entre dos cavallers, normalment a cavall, que s'escometien armats amb llances, separats per la tela o barrera que partia el camp en dues parts, en cadascuna de les quals els corsers avançaven al galop fins que els cavallers s'enfrontaven. Podia acabar-se a peu i, de vegades, fer-se així des de bon començament.

Llaçada Banda que cenyia el capmall.

Llambrequí Peça de tela retallada, normalment en forma de fulles d'acant, que recobria la part posterior de l'elm sota la cimera.

Llança Arma ofensiva consistent en una asta que té fixada al capdamunt una peça de ferro tallant i punxeguda.

Llaunes Làmines metàl·liques utilitzades per a reforçar elements defensius, de materials més febles, com la roba enconxada o el cuir. També peça de l'arnès blanc.

Lliça Camp clos on se celebraven les justes i/o els torneigs.

Lloriga Ausberg o cota de malles del cavaller. Nom utilitzat més assíduament per designar les defenses de malles del cavall.

Maça Arma ofensiva contundent. Normalment constituïda per una sèrie de plaques de ferro, rectangulars o triangulars, que giravolten a l'entorn d'un eix dibuixant una estrella. Aquesta peça s'encaixava a un mànec de fusta que permetia de brandar l'arma.

Martell Part de l'atxa oposada al destrall en forma de l'eina del mateix nom.

Manyopes, manyoples Mena de guant de malla sense separació entre els dits, tret del polze que solia restar separat. Gairebé sempre tenia continuïtat amb la malla de l'avantbraç. També designa una peça de l'armadura situada al costat del guantellet.

Misericòrdia Arma curta, semblant a una daga o a un coltell, amb la qual, segons sembla, es donava el cop de gràcia al cavaller que havia estat abatut en combat o en un duel a ultrança.

Nasal Reforç que mostraven alguns cascs davant el nas per tal de protegir-lo.

Pavès Escut de grans proporcions, que cobria gran part del cos, usat pels peons o soldats d'infanteria.

Perpunt Peça de vestir, a manera de sobrevesta, però enconxada i repuntejada amb elements de reforç, que es duia per damunt de l'ausberg.

Pitral Defensa del pit del cavall.

Plomall Ornament del casc.

Punyal Arma ofensiva de poca llargària semblant a la daga.

Rest Ganxo de ferro, adherit a la cuirassa, que servia per a suportar la llança horitzontalment en el moment d'escometre l'adversari.

Roda, rodella Disc inserit cap al final de la llança per a protegir la mà del qui la garfia.

Sabató Sabata de malles o de ferro.

Sagnia Protecció de malles de la part oposada al colze, que completava les defenses dels braços de l'arnès blanc, ja que aquesta zona gairebé sempre quedava al descobert.

MEMÒRIA ECONÒMICA 2005

	COBRAMENTS	PAGAMENTS	DIFERÈNCIA
1 QUOTES SOCIS	10.179,00	480,00	9.699,00
2 SUBVENCIONS	2.134,72	--	2.134,72
3 COBRAMENTS PER ACTIVITATS SUPERÀVIT SORTIDES, INSCRIPCIONS CURSOS)	845,20	--	845,20
4 COBRAMENT PER PRODUCTES (LOTÈRIA)	3.960,00	3.500,00	460,00
5 COBRAMENTS PER MÀRQUETING	800,00	--	800,00
6 PAGAMENTS ÀREA ADMINISTRATIVA	--	3.499,03	-3.499,03
7 PUBLICACIONS	--	4.027,83	-4.027,83
8 ARXIU	--	107,75	-107,75
9 ACTIVITATS SOCIALS I CULTURALS	60,00	5.249,91	-5.189,91
10 ALTRES PAGAMENTS - LOCAL, COMISSIONS BANCÀRIES, PÀGINA WEB, ...	7,31	2.915,81	-2.908,50
TOTAL	17.986,23	19.780,33	-1.794,10

NECROLÒGICA

Lamentem la mort de l'antic soci ANTONI PRAT i DOMINGO, persona que durant anys va ser membre de Junta dels AARB. Acompanyem la família i les amistats en aquests moments de dolor.

FASCICLES

Tornem a publicar, en aquest número, el primer fascicle del col·leccionable *L'Arnès del Cavaller. Segles XII - XV*, per adequar-lo a l'estil editorial que es mereix una obra d'aquestes característiques.

**Si voleu rebre el butlletí en format electrònic
(i, en el futur, més informació de les activitats de l'entitat)
comuniqueu-ho a l'adreça
aarb@manresa.org**

PROPERES ACTIVITATS

Viatge d'Estiu - de l'1 al 9 de juliol

DESCOBRINT EL ROMÀNIC DE L'ALT EBRE

dia 1

MANRESA - AGUILAR
DE CAMPOO

dia 2

AGUILAR DE CAMPOO -
CERVATOS - JULIOBRIGA

dia 3

CASTAÑEDA - ARGOMI-
LLAS - COSTA ORIEN-
TAL DE CANTÀBRIA

dia 4

PICS D'EUROPA -
LEBEÑA

dia 5

OJO GUAREÑA -
BÁRCENA MAYOR

dia 6

VALDERREDIBLE -
CAÑONES DEL EBRO

dia 7

SANTILLANA DE MAR -
COMILLAS

dia 8

RUTA DE SAN ANDRÉS
(PALÈNCIA)

dia 9

AGUILAR DE CAMPOO
- LA RIOJA - MANRESA

Preu per persona en habita-
ció doble: 1.150 euros
(suplement habitació indi-
vidual: 95 euros).

Nits sempre al mateix hotel
a Aguilar de Campoo.

VISITES PROGRAMABLES

1. Les Col·legiates:

San Pedro de Cervatos;
San Martín de Elines;
Santa Cruz de Castaneda;
Santillana del Mar.

2. Les Esglésies

Troglodítiques:
Santa Maria de Valverde;
San Miguel de Campoo de
Ebro (Palència);
Santa Maria de Cadalso;
Iglesia de Arroyuelos;
Santa Bricia o Iglesia de
San Miguel (Burgos).

3. El Romànic Rural

Valderredible i les seves
esglésies (Cantàbria);
Alto Campoo -
Els Apostolats i
Els petits Monestirs.
(Palència).

4. Paisatges

Parc Natural de Saja-
Besaya. Bárcena Mayor,
poble típic (Cantàbria);
Els Canons de l'Ebre.

5. La Comarca d'Aguilar de Campoo

Fundació Santa María la
Real (Palència); Romànic
de l'Alt Campoo (Palència).

6. Gastronomia de muntanya

(amb el Cantàbric
a prop!)

El preu inclou: autocar amb aire
condicionat, WC, bar i nevera;
hotel de 3* a Aguilar de
Campoo; pensió completa amb
aigua i vi en els menjars; excur-
sions segons itinerari; visites
segons itinerari amb guies
locals; guia acompanyant
(FRANK WESTPHAL) durant
tot el viatge; assegurança bàsica
de viatge.

Dinars especials: Menú Rioja
al restaurant del Monestir de
Yuso (dia 1); mariscada a Castro
Urdiales (dia 3); dinar especial
al restaurant "El Capricho de
Gaudí" de Comillas (dia 7);
dinar especial amb degustació
de vins en una bodega de La
Rioja (dia 9).

El preu no inclou: telefèric a
Fuente De; extras a l'hotel i
qualsevol altre servei no especifi-
cat en aquest itinerari.

Inscripcions ja a Viatges Baixas
(carretera de Cardona, 2 -
Manresa)

Viatge preparat per Mercè Matas
i Cuspinera, membre de junta
dels Amics de l'Art Romànic del
Bages.

Matinal - 18 de juny

MATINAL FI DE CURS

Santa Maria
de Matadars

Sortida:

08.00 h des de plaça
Infants (Manresa)

sortida amb vehicles
particulars

LA FOTO INCÒGNITA ?

Continuem amb el nostre joc en referència a la fotografia de la portada.

De quin lloc es tracta?

No hi ha cap premi. El joc servirà per conèixer més el nostre art.

**Adreceu les vostres respostes a:
Amics de l'Art Romànic del Bages
Baixada de la Seu, 3
08241 Manresa
o bé al correu:
aarb@manresa.org**

La resposta del número anterior és

**Sant Pere de Vallhonesta
(Sant Vicenç de Castellet)**

Born, 6 - Manresa
Tel. 93 875 39 00
Fax 93 875 16 55

manresa@viatgesmasanes.com

e-mail: sarrio@sarrio.net
SARDANA 21 - MANRESA - Tel. 93 872 79 98

márquez

Muralla del Carme, 10-12 - 08240 Manresa
Tel. 93 872 26 44 - Fax 93 872 15 49
www.e-marquez.com

“tràmit”

ASSESSORIA TÈCNICA

Àngel Guimerà, 34-2n-2a, 08241 Manresa
Tel. 93 872 05 85, Fax 93 875 31 47
tramit2003@tramit.net, www.tramit.net

CITROËN
FUTURAUTO S.A.
CONCESSIONARI OFICIAL

Cra. de Vic s/n (Pujada Roja) - Manresa
Tel. 93 873 85 00
www.futurauto.citroen.es